

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.0, maj 2012

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1837 (SJ: 580)

Andre udgaver

VU *Værker i Udvalg* 4

Gskv *Grundtvigs skoleverden* 2

Teksten er etableret af Henrik Yde

Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Henrik Yde, redigeret af Holger Berg og Johnny Kondrup

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. K.E. Bugge

I øvrigt takkes dr.theol. Dag Thorkildsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

[[A:I]]

Til Nordmænd

om en

Norsk Høi-Skole

fra

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.

Christiania, 1837.
Trykt hos Chr. Grøndahl.

[A:II]

[A:1] [VU:186] [Gskv:63]

Ved min Optrædelse i den Nordiske Læse-Verden, for tredive Aar siden, viiste min Skrift en afgjort Forkiærlighed til Nordens Oltid og, efter den almindelige Mening, saavel en usædvanlig Fortroelighed med dens Aand, som et Gran af dens Kæmpe-Styrke; men i den *Latinske Forkvakling* og i hele det mageløse Tanke-Virvar, hvoraf vi Alle udsprang, laae der Grund Nok til at det seent eller aldrig skulde klare sig enten for mine Samtidige eller mig selv, hvad jeg i denne min afgjort Nordiske Aands-Retning egenlig vilde, kunde og skulde. Mit Sværmerie for Oltiden, som om Man virkelig kunde og skulde opmane de Hedenfarne, eller omskabe hinanden efter deres Lignelse, var vist nok meget naturligt, men derfor ikke desrimeligere; Sammenblandingen af to, vist nok meget forenelige, men dog yderst forskiellige Ting, nemlig *Christendom* og *Nordiskhed*, som derpaa fulgde, var slet ikke klogere, og de politiske Forandringer i Norden betragtede jeg saa ganske med Middel-Alderens Øine, at der umuelig kunde være noget Hensyn til Nutidens Tarv. Det havde derfor vist nok sine gode Grunde, at jeg længe saa godt som Intet udrettede til det i Øvrigt priselige Øiemed, [A:2]som unægtelig var *Nordens Gienfødelse* i sin kæmpemæssige og ædle Eiendommelighed, men hvorfor Man endnu seer faa eller ingen Tegn til en Saadan, kan ingenlunde blot være min Skyld, da Sagen i senere Tid mærkelig har klaret sig for mig, dels ved Tidens naturlige Virksomhed, dels ved folkehistorisk Granskning, og ei mindst ved mine Besøg hos det store *Øfolk*, hvor Man vel aldrig møder *Nordens Aand*, men sporer ham, saa at sige, ved hvert Skridt, i gavnlige *Kræfters Frihed* og *kæmpemæssig Virksomhed*. Denne Nordiskhedens *Borgerlige Side* lærde jeg nemlig først [VU:187]ved Thæmsen at kjende og skatte, og at betragte som [Gskv:64]det hjemlige Nordens store Savn, uden hvis Afhjælp al Nordens saakaldte Gienfødelse var i det Høieste en kæmpemæssig Ligbegængelse. Uagtet jeg derfor endnu er lige langt fra at misunde *Angel-Saxers* og *Normanners* Børn den Deel af deres Livs-Anskuelse, de ei førde med sig fra Norden men laande i *Vesten* af *Romere* og *Galler*, fandt jeg dog, at Norden vilde være reddet af det almindelige Skibbrud, der truer *Europas Folk*, og stige til den Glands, Dets Oltid spaaede, naar de *gavnlige Kræfter* paa *Fredens Vei* kunde naae den samme Grad af *Frihed*, som de i *England* har taget med Staalhandsker, og benytte derfor tildeels som et Rov. Dette skulde Man vel synes var ogsaa en let Sag, især nu, da alle *Nordens Folk* har gienvundet deres *offenlige Stemme*, og det vilde sikkert være let, naar [A:3]Folkene selv vidste, hvad de feilede og forstod at oplyse Regjeringerne om, hvor nødvendig en saadan

Kræfternes Frihed er til alt Storværk og ret egenlig til Opnaaelsen af det eneste ædle Stats-Øiemed, som unægtelig er *fælles Bedste*; men hvad der slaaer Knuden og synes at gjøre Sagen fortvivlet, er *Folkenes Mangel* paa sand *menneskelig* og *borgerlig Oplysning*, en Mangel, der egenlig hverken kan lægges dem eller Regieringerne til Last, men er derfor lige sørgelig og nu, da kun en saadan Oplysning kan redde fra *Borgerlig Fortviivelse*, en dødelig Sygdom. Den *Borgerlige Fortviivelse* findes nemlig ikke blot der, hvor den bryder ud i Oprør og uhyre, urime|Gskv:65lige Misgierninger, men ligesaafuldt, hvor den ligesom skjuler sig i Lede til gavnlig Anstrængelse, i luftige Speculationer og i voxende Lyst til *Udvandring* eller til *visse Levebrød*, selv om de maatte søges i *Tugthuset*, og hvem kan da tvivle om, at vi ogsaa i Norden staae paa Randen af den bundløse Afgrund. Ingensteds har det vel saalænge og saadybt været følt, at det er Oplysning, *almindelig Oplysning*, der fattes og kunde frelse, men der hører ogsaa Oplysning til at kjende den sande og gavnlige Oplysning fra den Falske og Tomme, saa det er intet Under, Man hidtil bestandig greb feil ad de rette Oplysnings-Midler, men det maa drive hver Nordbo, som seer det, til at prøve selv det *Urimelige*, for, om mueligt, at bringe Folkene paa bedre Spor. Selv maa jeg saaledes vel finde det høist |A:4urimeligt, at min *Pen* skulde kunne bortvifte det Mindste af Taagen for Folkenes Øine eller formaae Noget mod *tusinde Munde*, som tilforladelig forsikkre Folkene, at det *levende Ord* har ingenlunde hjemme i *Folke-Munde* men i lærde Mænds *Penne*, og at *Moders-Maalet* til *aandeligt Brug* er ikke værdt at nævne ved Siden ad *Latinen*, og at det |VU:188endelig *ingenlunde* er ved Betragtningen af det virkelige *Menneske-Liv* hos sig selv og Andre, men ved *Læsning*, især i *Latinske Bøger*, man samler den rette *Menneske-Kundskab* og *Verdens-Klogskab*, lige anvendelig under alle Himmel-Egne. Ja, det er høistmærkeligt, at netop fordi *Pennes* og *Bøgers* Forgudere har *aabenbar Uret*, derfor netop maa jeg finde det *urimeligt*, at *Pennen* kan udrette saa store Ting eller udrette det Mindste mod *Munde*, der ikke blot kan beraabe sig paa hundredetusinde *Penne* og Aarhundreders Hævd, men har i *Livet*, det være nok saa daarligt, et Fortrin for alle *Penne* selv i *Engle-Hænder*, kun Almagten kan berøve dem. Imidlertid: *alt* Mueligt er ikke Rimeligt og *alt* urimeligt *ei* heller *umueligt*, og da den høist urimelige Muelighed, at Munden kunde tage *Pennen* til sin Sprog-Mester og et Folks *Moders-Maal* taalmodig lade sig tyrannisere i Fædrenelandet af et *dødt Sprog*, forstum den store *Folke-Fiendes* og almindelige *Mand-Drabers* *Moders-Maal*; da en saa urimelig Muelighed, desværre, er blevet til en *Virkelighed*, hvor |A:5for skulde Man da ikke, til Forsynets Ære og Menneske-Aandens Frelse, turde haabe den *Urimelighed*, at en *Pen*, der dog har den i Grunden store Lykke, at staae i Pagt med den stærkeste Mund i alle Lande, som

den *levende Folke-Mund* unægtelig er, kan blive saa længe ved at pege paa den ene *Folke-Mund* efter den Anden, til den omsider træffer paa en *Folke-Mund*, som har baade Lyst og Held til at *indtale* sine og *Moders-Maalets* naturlige og i Grunden utabelige Rettigheder! Idet jeg derfor herved peger paa den *Norske Folke-Mund* og rister Gaade-Runer paa Væggen ligeover for Lyse-Stagen, da nægter jeg |Gskv:66|ingenlunde, det er ganske rimeligt, de Runer blive hverken læste eller forstaaede, da de mange lignende, jeg har ristet for den *Danske Folke-Mund* og brugde *min Mund*, om ikke det Bedste, jeg kunde, saa dog temmelig til at forklare, enten er forblevet ulæste eller uforstaaede, eller dog, som det synes, aldeles uvirksomme; men deels paastaaer jeg endnu, som altid, at i *Danmark* bedrager *Skinnet* paa alle muelige Maader, og dernæst paastaaer jeg, at, rimeligt eller urimeligt, er det dog immer *mueligt*, at Man i *Norge*, saasnart Man blot fæster Øie paa de Runer, vil paa Timen see, der staaer skrevet: *Norske Folke-Mund*, luk dig op og siig os, hvad ingen *Romer* vidste og ingen *Latiner* kan stave sig til: hvad det *Norske Folk* tænker og hvordan Det formaaer at udtrykke sig frit paa sit *eget Maal* om sine egne Fornødenheder og Tilbøielig|A:6|heder, Byrder og Savn, Ønsker og Forhaabninger til Folkets Held og Landets Flor! *Norske Folke-Mund!* vær den *Første*, der viser, at et *Folk* endnu har Mod til at *ligne sig selv*, det har |VU:189|du baade Gavn og Ære af! Det er meget mueligt, siger jeg, og derfor peger jeg, og hjalp det ikke, da vilde jeg pege paa den *Svenske Folke-Mund*, og var det forgjæves, paa den *Engelske*, og, naar endelig galt skulde vare, selv i *Fortvivelse* paa den *Franske*, der ei behøver at lukkes op, men kun fra den rette Side at sættes i Gang, for at vise Verden, hvad selv den sladderagtigste *Folke-Mund* i Verden, naar den bruges fornuftig, kan udrette til at afvende *Folke-Døden* og forskjønne *Menneske-Livet*. Ingen *Spaadom* kan derfor klinge saa rimelig og advarende, at den maatte afholde mig fra hvad jeg her gjør, thi da mine *egne Landsmænd* enten slet ikke har Mod til at ligne sig selv eller synes dog først at ville have efterlignet alle andre Folk, selv *Chineserne*, saa ligge *Nordmændene* unægtelig min *Pen* nærmest, ikke blot fordi den mellem Dem har været ligesaa længe bekiendt, som mellem mine Nærmeste, men især fordi *Historien* vidner, at intet *Nordisk Folk* har havt saameget Mod til at *ligne sig selv* eller saamegen Ære af Følgerne. Uden her at tale om *Normannernes* Storværk, vil jeg kun ihukomme at |Gskv:67|*Nordmændene* paa *Island* var de Første herhjemme, som i *Middel-Alderen* vovede at kaste Vrag paa *Latin* og *Romerskhed*, ved ikke blot at |A:7|giøre deres *Moders-Maal* til *Skrift-Sprog*, men ved at bruge *Pennen* saavel som *Munden* ikke efter *Romerske* Forskrifter eller til Oversættelse af *Latinen*, men til Aabenbarelse, Udvikling og Ophøjelse af den *Nordiske Kæmpe-Natur*, de fandt hos sig selv, og betænkde sig intet Øieblik paa at løslade ogsaa aandelig til Kamp

mod *Ulve-Naturen* fra *Rom* , hvor smukt den saa end indhyllede sig i *Faare-Klæder!* Vel maa det ikke glemmes, at *Nordmændene* herved *tildeels* havde *Angel-Sachserne* , det gamle Nordens Mærkes-Mænd, til Forbilleder, men det maa ligesaa lidt glemmes, at *Angel-Sachserne*, skøndt de gjorde et Kæmpe-Skridt, vel ingen *Andre* var mægtige, da de *først* satte deres *Moders-Maal i Latinens Sted*, saa forfulgte de dog ikke *Seieren*, men underkastede sig, kun med lidt *Forbeholdenhed, Romerskheden*, medens de *Islandske Nordmænd* var de *Eneste*, som skabde en af *Rom* aldeles uafhængig *Dannelse og Bogskat*, som *Man*, fordi de er *Norden* aldeles eiendommelige, maa kalde *Nordiske*. *Nordmændene* var det altsaa, som gyldig beviiste, hvad nu kun afmægtig *Trods* kan nægte, at *Nordens Folk* har af *Naturen* Kald til *aandelig Selvstændighed*, saa det er kun *Spørgsmaalet*, om de endnu har *Mod* og *Kraft* til at hævde den mod *Roms Tyran*, der nu vel kun er et *Gienfærd* uden *Kiød og Been*, aldeles dødt og magtesløst, men har dog forstaaet den sorte *Konst* at kyse *Livet* (det naturlige |VU:190Aandsliv) af alle |A:8Folkefærd og paa en Maade besætte *Ligene*, saa de maae sige og gjøre *Alt* hvad han peger paa, og hvi skulde jeg da ikke tiltroe *Nordmændene* *Mod* til at ligne sig selv, da de vilde have dobbelt *Skam* af at mangle det; hvorfor ikke tiltroe *Nutidens* *Nordmænd* *Mod* til at hævde hvad *Middel-Alderens* *Nordmænd* skabde, ja *Mod* til at følge deres *egne* priselige *Fodspor*, fordi en *Flok Latinere* stiller sig i *Veien* og raaber af fuld *Hals*: alle *Nordmænd* er af *Naturen* *Barbarer*, og kan kun af den *Latinske Grammatik* lære at tale *Aandens Sprog*, og kun ved *Romersk Trælle-Tugt* |Gskv:68 afrettes til ordenlige og dannede *Mennesker!* Ligesom *Angel-Sachserne i Middel-Alderen*, saaledes har *Engelsk-Mændene i Nyaars-Tiden* brudt *Isen*, tilkæmpet sig en *fri Folke-Stemme* og *Moders-Maalet* *Enevoldsmagten*, men sluttede saa under denne *Forbeholdenhed*, et farligt *Forbund* med *Latin* og *Romerskhed*, som de selv maae tilstaae, har, lige fra *Elisabeths* til vore *Dage*, udklækket en frygtelig *Undertrykkelse* af de *Ringe* og en skammelig *Forkvakling* af det *Boglige Moders-Maal*, og som, skøndt de endnu ikke see det, sætter dem i *Fare* for igjen at miste den *Kræfternes Frihed*, der umuelig kan ordnes paa *Romersk* uden derved at gaae aldeles forloren. Vil derfor noget andet *Folk* sikkre sig *Englands* *Fortrin* men undgaae *Dets Plager* og truende *Fare*, da maa de ingenlunde, som *Engelsk-Mændene* nøies med at paastaae den *fri Folke-Stemme* og |A:9Moders-Maalets *Enevoldsmagt* *mod* *Regieringen*, men fremfor *Alt* hævde begge *Dele* mod *Romer-Tyranniet* og *Latinen*, som ellers i *Løn* deels fortære og deels lamme de ædleste *Folke-Kræfter* og smedde usynlige *Lænker* til *Folke-Naturen*, som *Dværgene* til *Fenris-Ulven* . Det eneste *Forsvars-Middel* mod en *unaturlig* og *tyrannisk Skole* er imidlertid en *naturlig* og *fri Skole*, og den eneste *Maade*, hvorpaa et *Folk* kan

hævde sin aandelige Selvstændighed mod en *falsk Oplysning*, der hviler paa *Bøger* og *døde Sprog*, er at stræbe efter en *sand Oplysning*, der udspringer af *Livet* og *Moders-Maalets levende Skole-Brug*, hvad kun tilgavns kan skee, ved at reise en *Folkelig Høiskole*, hvor der slet ikke er Spørgsmaal om, enten hvad der staaer i Grækers eller Romeres Bøger, eller hvad nogle Enkelte kunde føle Lyst eller Trang til at vide, men kun om *Folkets* og *Landets* og *Moders-Maalets* Natur og Beskaffenhed, nærværende Tilstand og *naturlige* Forbedring og Fremgang, og hvor disse enhver Borger magtpaaliggende Ting ei behandles som Gjenstande for en død og ufrugtbar Kundskab, men *lægges for Dagen i levende Vexel-Virkning!*

Til uopholdelig at oprette en saadan *Folkelig Høiskole* er det da jeg opkalder Eder, *Norske Frænder!* og kunde det nytte,^{|Gskv:69} vilde jeg ^{|VU:191}jo besværges Eder ved Alt, hvad der kunde tænkes at være Eder kiært og helligt, ei at undlade eller forhale et Storværk, alle ^{|A:10}Minder i Kæmpers Fødeland værdigt og Kæmpernes Børn uundværligt, hvis de virkelig skal høste hvad Fædrene saaede og pryde sig med den Hæders-Krands, hvortil Hine saa priselig beilede, bevise for al Verden, at hvor der ved høilys Dag fandtes saadanne *folkelige Helte* som *Hakon Adelsteen* og *Olav Tryggesøn*, saa store og saa ædle Kræfter, som de der skabde Norges Kongelige Ridderspil fra *Halvdan Svarte* til *Sverre*, og hvor der endelig, midt under det *Latinske Pavedom* var en saadan Kiærlighed til Moders-Maalet, i Middel-Alderens Dunkelhed et saadant Øie for Folke-Livet, som *Heimskringle* og hele *Saga-Rækken* soleklart aabenbare, der fattes i Nyaars-Tiden heller hverken *Mod* eller *Kraft* til, trods alle Latinske og Romerske Bansættelser, at fortsætte, forklare og fuldende det længe afbrudte, men aldrig opgivne, *folkelige Levnets-Løb!* Jeg vilde derfor ogsaa gjøre det, hvis jeg levede og virkede iblandt Eder, Ansigt til Ansigt, men Erfaring har lært mig, at Man aldrig skal stræbe at gjøre med Pennen, hvad kun Munden formaaer, da Man derved ei alene spilder Liv og Varme paa Pen og Papir, men stadfæster tillige, saavidt Man kan, sine Læsere i den *Romerske Overtroe*, at Ordet er fuldt saa levende i Bog som paa Tunge, eller med andre Ord, at *Død i Aandens Rige* er meget bedre og tilforladeligere end *Livet*, en Overtroe, der altid lidt før eller senere, giver *Rom* og *Latinen* Spillet vundet, da det naturligviis kun er ^{|A:11}Talens *naturlige* og *levende Redskab*, der med Fynd og Frugt kan føre *Naturens* og *Livets* Sag mod kloge Modstandere, hvis sorte Konst det netop er i *Aandens* Verden at give alt det *Døde* Skin af *Liv*, og Bøgerne Skin af al den Dyd, Ædelmodighed og Varme, Man fattes, saa, kan ogsaa vi skrive Bøger, der synes levende, da er det ingenlunde i *Livets* men i *Dødens Skole* vi har lært den sorte Konst, Man vel i vore Dage kan være kommet uskyldig til, men maa da vel, langt bedre end hidindtil jeg, vogte sig for at misbruge.

|Gskv:70| Hvor urimeligt det derfor end maatte synes eller være, vil jeg forudsætte, at endeel *Nordmænd* er aldeles enige med mig baade om, at der bør oprettes en *folkelig Høiskole* og at Denne, for at svare til sit Navn og sin Hensigt, ei maa hvile paa *Bøger* eller noget *Dødt*, da *Folket* hverken er *Bøger* i Skindbind eller en *mathematisk Størrelse* og et *dødt Begreb*, men et stort, *Borgerligt Selskab* af levende Mennesker, der trænge til en fri og levende Vexel-Virkning, under Veiledning af de bedst Erfarne, baade for at opdage og bestandig blive sig det klarere |VU:192| bevidste, *hvad* der virkelig for *Nordmænd* er *fælles Bedste*, og da tillige for at øve sig i Moders-Maalet, som det naturlige, levende Udtryk for deres Tanker og Følelser, saa de efterhaanden maae blive det i alle Henseender omtrent lige saa mægtige, som de nu kun er det til Hverdags-Brug i den snevreste Kreds. Ja, jeg maa |A:12| her forudsætte, at en god Deel Nordmænd klarlig indseer, der behøves en saadan *Norsk Høiskole*, da en Saadan ligesaa lidt findes i *Christiania* som i *Kiøbenhavn* eller *Berlin*, men alle *Europas Høiskoler* er meer eller mindre *Latinske* og aldeles *Romerske*, fiendtlige mod alle *Folke-Naturer*, som lutter *Barbariske* Levninger fra Middel-Alderen, der, snarest mueligt, skal udryddes ved "Classisk Dannelse." Kun under denne Forudsætning nytter det at skrive til Nordmænd om en *Folkelig Høiskole*, og kan være mueligt med *Pennen* at bortrydde de Hindringer, der rimeligviis især have forsinket Oprettelsen og true endnu med at kvæle det folkelige Størværk i Fødselen.

Blandt alle de utallige Hindringer for Oprettelsen af *Folkelige Høiskoler*, som svare til Navnet, er vist ingen større eller vanskeligere at overvinde, end den *Indbildning*, at en saadan Høiskole, *ligesom* den *Latinske*, maatte have endeel *Drenge-Skoler* under sig, hvor de Smaa ved Erhvervelsen af allehaande *reelle* Kundskaber, saasom Mathematik, Physik, fremmede Sprog o. s. v. forberedtes til en høiere Dannelse. Jeg kalder denne *Indbildning* en af de største Hindringer, ei blot fordi Højskolens Oprettelse derved nødvendig gaaer i Langdrag, |Gskv:71| men især fordi den truer med at undergrave hvad den har Skin af at ville grundig forberede.

I mine Øine er nu vist nok denne *Indbildning* saa grundløs og stridende mod Erfaring og sund For|A:13|nuft, at selv de *Latinske Høiskoler* har blomstret langt anderledes i *England* og *Tydskland*, hvor Man lod det blive Enhvers egen eller deres Forældres og Værgers Sag, hvorvidt de var modne til Høiskolen, end hos os, hvor Man vilde kaldt baade *Plato* og *Aristoteles umodne*, fordi de *ikke* kunde skrive *Latinsk Stil*; men hvad *Pennen* kan gjøre til at oplyse det for dem af *Folke-Livets Venner*, Latinerne kan have forblindet, maa jeg dog ikke undlade.

Uagtet derfor *Drenge-Skolen* i det Hele, som vi kiende den, er en *Uting*, *Byzantiner* og *Latiner* have ført os paa Halsen, vil vi, for en Sikkerheds Skyld, her lade det staae ved sit Værd, om en Saadan,

som *Latinerne* paastaae, er aldeles eller dog næsten uundværlig for tilkommende *Videnskabs-Mænd* eller ikke, ja, for Løiers Skyld, kan vi endog lade, som om vi ei turde afgjøre, enten Indspærringen i et saadant |VU:193 Børne-Huus paa saa smal en Kost som Blæk og Papir, skulde være uundværlig eller dog saare tjenlig for tilkommende *Præster*, Amtmænd, Fogeder og andre *Embeds-Mænd*; thi her, hvor Talen kun er om en *Folkelig Dannelse*, en Dannelse altsaa, hvori *hele Folket*, til Livets Gavn og Landets Tarv, kan og saavidt mueligt, bør deeltage, her er det jo slet ikke Spørgsmaalet, hvad der kan være tjenligt enten for *Videnskabs-Mænd* eller for *Embeds-Mænd*, men netop for dem, der *ingen af Delene* skal være. Naar Man nemlig indretter hvad Man kalder *Almeen-Op*|A:14lysning, som om *hele Folket* skulde enten være Videnskabs-Mænd, Embeds-Mænd eller Almissee-Lemmer, da glemmer Man, blandt meget Andet, at hvis det lykkedes, da maatte hele Folket sulte ihjel, hvis ikke et andet Folk var ædelmodigt nok til at give dem et “*vist Levebrød*” for deres *Dannelse* eller dog for deres møisommelige *Skole-Gang* og glimrende *Examen*. Saalænge vi derfor ønske, at Mængden af Folket ikke blot skal have baade Kraft og Lyst til at ernære sig selv, men ogsaa |Gskv:72Raad og Villie til at underholde nogle faa Videnskabs-Mænd og endeel Embeds-Mænd, da maae vi enten, som de *Papistiske Præster* og de *Protestantiske Herremænd*, ønske *Borger* og *Bonde* frie for al muelig Dannelse og Oplysning, eller vi maae ønske dem en Dannelse og Oplysning, der gjør dem dueligere til deres Dont og lykkeligere i deres Stilling, eller vi er splittergale, og ønske at gjøre baade dem og os selv ulykkelige, til Ære for et *tomt Hjerne-Spind*, vi kalde Oplysning og Dannelse.

Nu tør jeg vist nok mene, at for enhver *Livs-Stilling* under Solen, undtagen Lediggjængerens, Trællens, Tyvens og deslige, er *Drenge-Skolen*, hvor Man løsrevet fra Naturen, det huuslige og virksomme Liv, hænger over Bøger og Regne-Brætter fra Morgen til Aften, en reen *Pestilens*, ja, selv for *Livs-Stillingen* i et Bog-Skab med Glas-Dørre og med Pennen i Haanden, en Stilling, jeg af *tredive* Aars Erfaring kiender saa godt som Nogen af |A:15alle mine Samtidige, selv for denne *boglige Livs-Stilling* er *Drenge-Skolen* en *Pestilens*; men sæt engang, jeg heri tog mærkelig fejl, saa kan det dog umuelig feile, den er det for *Bondens* og *Sømandens*, *Haandværkerens* og enhver Anden, der aabenbar ei kan være gavnlig og findes lykkelig, uden legemlig Arbeidsomhed, Raskhed og Livlighed, Kiærlighed til Donten og Greb paa den, saavidt muelig, fra Barns-Been, lutter Ting for hvilke *Drenge-Skolen* ifølge sin Natur og efter al Erfaring er en reen *Pestilens*.

Ønske vi altsaa en *Folkelig Høiskole*, hvor Alt, paa en sømmelig Maade, gaaer *frit* og *levende* til, saa Folke-Ungdommen veiledes til at |VU:194kiende, skatte og paa det Fordeelagtigste til “*fælles Bedste*”

benytte sine Kræfter, sin Stilling, sit Moders-Maal, og, i det Hele, den indvortes og udvortes givne *Natur*, hvorom Alt levende maa dreie sig, da kan vi rolig overlade *Drenge-Skolen* til sin egen Skæbne, og kan være visse paa at finde Ungdommen aabnere, kraftigere og danneligere i en naturlig og levende Retning, altsaa *haabefuldere*, jo mindre den har havt med *Drenge-Skolen* at skaffe, og jo gladere den under |Gskv:73| en nyttig men let Virksomhed er voxet op til fuld Besiddelse af sine Sjæls og Legems Kræfter.

Er Man nu enig med mig om, at hverken er det noget Folk tjenligt at lade *dem* tænke, tale og dømme i sit Sted, hvis kiæreste Fæderneland er den Classiske Jordbund, hvis Mønster paa en fuldkommen Lov er den |A:16| menneskefiendske, tyranniske Romer-Ret, og hvis Yndlings-Sprog er Moders-Maalets arrigste Fiende, *Latinen*, ikke heller behøver Man at sørge men kun, saavidt mueligt, at vogte sig for *Drenge-Skolen*; da veed jeg ikke, hvad der skulde være iveien for en *Folkelig-Høiskole*, hvor Man har Mod til at Smile ad *Latinernes* Graad over det *Barbari*, der vil følge paa Sønderbrydelsen ad det *Romerske* Aag, og Vid til at vurdere deres latterlige Paastand, at Man bliver stærkest i *Moders-Maalet* ved at slide i den Latinske Grammatik fra Barns-Been, mest *frisindet* ved at *trælle* for *Romerne*, og dygtigst til at betænke *Norges Vel*, ved at glemme hele Verden over Bøgerne og sin egen lille Person.

Skulde imidlertid, under saa gunstige Omstændigheder, som jeg maa tænke mig, for ei at kaste Pennen, *Høiskolens Oprettelse* endda forsinkes, maatte det vel enten være, fordi Man endelig vilde have den oprettet paa *offenlig Bekostning* eller fordi Man gjorde sig Skrupler over en *fri, folkelig Oplysnings* muelige Følger enten for *Salighedens* eller den *grundige Lærdoms* Sag, og skøndt det vilde være aldeles umueligt med Pennen at borttrydde disse Hindringer, hvor de i høi Grad fandt Sted, kunde maaskee dog en lille Oplysning bidrage dertil, hvor de kun synes store, fordi Man ikke rører ved dem.

Hernede, hvor Man virkelig synes at tænke sig den fuldkomne Stat, som en offenlig Indretning til, uden |A:17| videre Uleilighed, at skaffe os Allesammen Mad og Drikke, Klæder, Sko, visse Værelser, en god Hustru, lydige Børn, sund Luft, almindelig Fred og Alt hvad Ens Hjerter kan forlange, her nytter det aldrig at tale, end sige da at skrive om en *folkelig Høiskole*, som Folket kunde skaffe sig selv, thi bliver den os ikke *skiænket og givet*, da reiste vi vist snarere al Verden rundt for at finde |VU:195| |Gskv:74| end vi rørde os af Stedet for at reise den, men saa raadvilde, formoder jeg, Man er ikke i Norge, saa, overlod Man det der til Staten, kom det vel mest af, at Sagen syndes let at sætte igjennem ved *Storthinget*, og *Høiskolen* bedst at svare til sin Hensigt, naar Den, oprettet paa offenlig Bekostning, kunde, uden videre Betaling, staae hele Folket aaben. Skinnet kunde imidlertid ogsaa her lettelig bedrage, saa det er raadeligt for

Vennerne ad folkelig Dannelse, slet ikke at troe det, thi om Sagen end ved Omveien blot forsinkedes en *halvsnees* Aar, var det maaskee til ubodelig Skade, og det var dog hverken den eneste eller største Fare, en hele Folket magtpaaliggende Sag derved udsattes for. Jeg har vist nok kun en meget dunkel Forestilling om S sammensætningen af det *Norske Storting*, og vil gierne tænke mig det saa *folkeligt*, som jeg kan, men havde Det indseet *Uundværligheden* af en *folkelig Høiskole*, vilde Det upaatvivlelig for længe siden foreslaaet Dens Oprettelse, saa jeg nødes til at slutte, hvad ogsaa er høist rimeligt, at den *folkelige Dannelses* afgjorte Velyndere der |A:18 hidtil have fundet sig enten for faa eller for lidet udrustede til seierrig at bestaae Kampen, der neppe kunde blive let, hvor det lykkedes den *Latinske Dannelse* giennem tre Aarhundreder ei blot at fordunkle men at undertrykke og næsten udrydde enhver Anden. I alt Fald maa Man betænke, at alle Indvendingerne mod en *folkelig Dannelse*, baade naar man skildrer den som aldeles ubetydelig og naar man sværter den som et frygteligt Barbari, kun lade sig grundig giendrive ved *virkelig* at fremme den, og lade den Selv berolige sine mistænkelige Venner og beskiæmme sine arrige Fiender. Dens afgjorte Velyndere skulde derfor ikke nøle noget Øieblik med Forsøget paa, ved frivilligt *Sammensked paa Actier*, at faae gjort en Begyndelse; thi fulgde end deraf, at Alt for det Første maatte indrettes efter en mindre Maalestok og at Andre end de, Actierne gav Ret, kun for en passende Betaling kunde aabnes Adgang til den *Norske Høiskole*, ligesom til det *Londonske Universitet*, saa var derved dog ei blot vundet Tid, men det første Skridt, som er det |Gskv:75 Eneste, der koster, vilde snart drage flere efter sig, og *Grund-Præget*, hvorpaa her egenlig Alt kommer an, vilde være *Høiskolen* givet af den *fri Folke-Virksomhed*, der altid skal være dens levende Grundvold og ophøiede Maal.

Det maa imidlertid ikke glemmes, at netop, naar den *folkelige Høiskole* skal være et privat Foretagende, der kun med lidt Opoffrelse eller dog med lidt For|A:19skud kan fremmes, da kan selv de, der rolig vilde see en saadan oprettet paa offenlig Bekostning, fristes til at gjøre sig |VU:196 Skrupler over de muelige Følger en fri, folkelig Oplysning og Dannelse kunde have enten for Tro og Guds frygt eller for grundig Lærdom og Videnskabelighed; thi vi er Alle fra Barns-Been vant til at høre af de Fromme, at Menneske-Naturen er aldeles fordærvet, saa den maa ikke følges, men skal undertrykkes, og at høre af de Lærde, at med *Latin-Skolen* staaer og falder al grundig Lærdom og ægte Videnskabelighed.

Uden nu at ville røre ved disse Skrupler, hvor de virkelig har faaet Indpas, forudsætter jeg, En af dem kunde friste *Nordmænd*, der ellers ikke synderlig ændsede dem, til at skye den Anstrængelse, det første Skridt paa den ny Løbe-Bane sagtens vilde koste, og vil da

bemærke, at naar Man veed, det ligger *ingenlunde i den folkelige Dannelses Natur* enten at gjøre Folk vantroe og ugudelige eller at føde Ringeagt for grundig Lærdom og ægte Videnskabelighed, da maa Man aabenbar slet ikke bryde sig om de *muelige Følger* hos En og Anden, men spørge sig selv og hvem der ellers i dette Stykke vil have “*alle muelige Misbrug forebyggede*” om det vilde være værre, at maaskee Endeel forlod den *Folkelige Høiskole* med meget for ringe Tanker om vor Herre og meget for store om sig selv, eller med dyb Foragt for al den Kundskab, der ei svarer Renter i det daglige Liv, om det vilde være sørgeligere, end at saadanne Folk i Hun|A:20drede- og Tusind-Viis er udgaaet fra den *Latinske Høiskole*, opblæste ei engang af deres Natur men af deres Unatur, og slet ikke bange for at sige, at naar de ikke betimelig fik et “*vist Leve-Brød*” for deres Skolegang og Examen, øn|Gskv:76skede de alle deres Kundskaber Pokker i Vold og havde skammelig spildt deres Ungdoms-Aar. Er nemlig det Sidste en *Misbrug*, Vedkommende selv har værst af, og for hvis Skyld det var Galenskab at laste Brugen, saa giælder det Samme dog vel ogsaa om det Første, og giælder tidobbelt derom, da der i enhver levende og naturlig Udvikling dog er *timelig Sandhed* og Gavnlighed, medens i den Latinske Dannelse Alt er *Blændværk* og *Unatur*, saa de slette Følger af den er næsten uundgaaelige. Enten maa Man da fordømme al *Dannelse* og *Oplysning*, fordi den *muelig* kan *misbruges*, og det er at gjøre som *Pharao* ved de israelitiske Dreng-Børn, han lod drukne, eller Man maa tilstaae, at den *folkelige Dannelse*, der gjør os fortroelige med det virkelige Liv og saavel med vor Naturs Mangler og Brøst, som med Dens Kræfter og Fortrin, er aldeles uskyldig i hvad Misbrug Den, ligesom *Livet* og *Lyset* i det Hele, med Nødvendighed er udsat for.

For Resten er det min velgrundede Overbeviisning, at ægte *Gudsfrygt* og *Videnskabelighed* trives bedst, hvor Folk har Lov til baade at troe og |VU:197at lære, hvad de vil, og at skulde den Tid nogensinde komme, da *Nordens Folk* i det Hele enten vilde |A:21trods Himlen eller landsforvise Lærdom, da maatte det være af Harme over den *Samvittigheds-Tvang* og *Undertrykkelse* af alt *Naturligt* og *Folkeligt*, der med Nødvendighed udspringer af *Romersk Tankegang* og *Latinsk Dannelse*. Faae derimod kun Rigerne i Norden hver sin *folkelige Høiskole*, hvor Natur-Livet styrkes, forædles og klares, da vil den *kirkelige* og *videnskabelige* Frihed, som deraf nødvendig maa udspringe, baade for Religjøsitet og Videnskabelighed bære de mest velsignede Frugter; thi hvad enten vi raadspørge Fædrenes “*stærke Drømme*” om det Guddommelige i Hedenold, eller deres *Kraft-Yttringer* i Daad og Sang og Skrift, før *Latin* og *Romerskhed* forknyttede og forkvaklede dem, da lære vi, at ingensteds var der af Naturen dybere Følelse for det vidunderlige Slægtskab mellem Himmel og Jord, eller

inderligere Lyst til at see hele det store, vidunderlige Menneske-Liv efterhaanden udvikle og forklare |Gskv:77 sig selv. Ret mange Skridt vilde den folkelige Dannelsen da vist ikke gøre, før det blev Nordens Lyst at reise en stor *videnskabelig Høiskole*, vist nok ikke for *Latineri* og *Romer-Ret*, men for *Menneske-Livets* Udvikling og Forklaring i hele Dets gaadefulde Dybde og herlige Mangfoldighed, altsaa et *Universitet* (en altomfattende Granskning) der ikke er et Romersk Praleri, men virkelig svarer til sit Navn og lærer Verden at kiende en *Nordisk Videnskabelighed*, der overgaaer den *Romerske* ligesaameget som Nordens Kæmper overgik |A:22 Roms forkiaeled, udmarvede, kun Snue og trædske Dværge. Denne min Betragtning af Norden, som fra Arildstid forberedt til ægte, grundig, altomfattende Lærdoms og Vidskabs Sæde, hører vel egenlig ikke hid, da ægte og grundig Videnskabelighed, skøndt det er Folkenes Ære og Gavn at agte og forstre den, dog altid bliver kun *Enkeltes Hoved-Sag*, men tjener det ikke til Andet, kan det dog minde om, hvorlangt det er fra mine Tanker, hvad Man, trods mit boglige og videnskabelige Levnetsløb, har villet paabyrde mig, som om jeg ønskede enten *Latinen* eller Noget, Godt eller Ondt, som har virket kiendelig og mærkelig paa Jorden nedsænket i Glemsel. Hvad jeg vil er netop, at *Alt* skal komme *for Lyset*, og jeg bekæmper derfor den *Latinske Dannelsen* i sin nærværende Udstrækning og Eneraadighed, kun fordi den udbreder et sørgeligt Mørke over hele den menneskelige Tilværelse, har, som den selv bekiender, gjort "*Pagt med Døden*" ei at lade *Livet* komme *for Lyset*, hvortil Det dog ligesaa unægtelig har Ret, som ethvert dristigt Forsøg vil vise, Det har *Kraft*. Hvem der, naar han er kommet til Skiels-Aar og Alder, frivillig fore|VU:198 trækker Pennen for Munden, Bøgerne for Mennesket, de døde Sprog for de Levende, *Latinen* for Moders-Maalet, den *Romerske* Konst for den Nordiske Natur, kort sagt: foretrækker *Døden for Livet*, bør visselig have Lov dertil, og det var Synd at misunde dem den Dannelsen og Oplysning, som enten førde til dette Valg eller udsprang deraf; men da det |A:23 er soleklart, at Landet maatte ødes og Folket forgaae, naar de, der umuelig kan gøre samme Valg, skulde op|Gskv:78 lyses og dannes derefter, saa er det hver Folke-Vens hellige Pligt, som seer Grunden til den nærværende Nød og truende Fordærvelse, at tale en *folkelig Oplysnings Sag*, der nødvendig er lige det Modsatte af den *Romersk-Latinske*, og om saa end alt Haab om videnskabelig Glands derved afskæres for Norden, gjorde det dog ei mindste Forandring, thi naar Folket dør, synker Glandsen jo i Graven, og har desuden den *Latinske Videnskabelighed* ingen Glands udbredt over Norden, giennem de tre Aarhundreder Den var i sin Kraft, fordi der endnu var Folke-Kraft at fortære, da vil den sikkert mindre herefter, da den aabenbar gaaer med sin Helsot, og ingen Sjæl meer vil lædske den med sit Hjerte-Blod.

Dette være Slutningen, som et godt Varsel, og skøndt det ei kan undre mig, at næsten Ingen af *Livets* og det *Folkeliges Venner* endnu kan dele mine lyse Forhaabninger om den døde, unaturlige, aandsfortærende Lærdoms Undergang, ved *Folke-Livets* og en tilsvarende *Oplysnings* og *Vidskabs* Opblomstring i *Norden* , saa maa det dog være Alle, som dele mine Ønsker, kiært at see, de blive ikke haabløse, men sikkrere paa Opfyldelse hos mig, alt som jeg ældes og mine Ungdoms-Drømme klare sig giennem Erfaringens og den koldsindige Eftertankes Skiærsild. *Haabets Gudinde*, sagde de fortvivlede *Romere*, har, |A:24skøndt sildig, ogsaa forladt Jorden, og det var intet Under, at vi, under *Romerskhedens* Herredømme, fristedes til at troe, de havde, desværre, deri kun alt for meget Ret, thi naar Folkene staae paa Randen af borgerlig Fortvivlelse, da er Haabets Dise med Fjeder-Hammen ogsaa ifærd med at bortflyve, men endnu svæver hun os dog aabenbar tæt over Issen, og saasnart en *Folkelig Høiskole* aabner lyse Udsigter for alt *Folkeligt*, da vil hun atter dale og fryde sig i sit Nordiske Tempel ved *Offrene* til “*fælles Bedste*”, som baade Høie og Lave, baade Læge og Lærde, vil kappes om at bringe, saavist som Norges Klipper ei er Bautastene over Nordens Aand, men Kæmpe-Høiene, hvorfra Han vil overskue Menneske-Livet og med fuldvoxne Vinger fare i Sky!